

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Šikana mezi seniory

Veronika Sedláková

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Sedláková**
Osobní číslo: **H10287**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **ŠIKANÁ MEZI SENIORY**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V bakalářské práci se budu zabývat šikanou mezi seniory. V úvodu teoretické části se budu zabývat problematikou šikany obecně. Její charakteristikou, podobami, příčinami a jednotlivými fázemi šikany. Dále se v této části budu věnovat osobností agresorů a jejichmi oběťmi. Praktická část bude vycházet z kvalitativně vedeného výzkumu, který představuje výsledky rozhovorů se seniory, které uskutečním na své praxi v Domově důchodců. Cílem výzkumu je zjištění jaké mají seniory zkušenosti s jakoukoliv formou šikany jak ze strany rodiny, tak i ze strany důchodců a ošetřovatelů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

NAKONEČNÝ, M. Úvod do psychologie. Praha: Academia, 2003.

ŘÍČAN, P. Jak na šikanu; Grada: Praha, 2010.

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2001.

BOURCET, S. Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě; Praha: Albatros, 2006.

KRAMPOTA, F. NADRCHAL, J. Metodika přednášky, Bolest - nemoc jménem šikana; Ostrava: Ethics, 2010.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách; Praha: Portál, 2007.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Marcela Ehlová**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **28. března 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. října 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20.3.2013

Veronika Sedláková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Marcele Ehlové za poskytnutí odborných rad, věcné připomínky, ochotu a vstřícný přístup během zpracování této práce.

Mé poděkování patří také sociální pracovníci Dis. Radce Dostálové z Domova důchodců Červená Voda za ochotné jednání, spolupráci a umožnění rozhovorů s obyvateli.

Velké poděkování náleží celé mé rodině za podporu, trpělivost a povzbuzování po dobu mého studia.

ANOTACE

Při slově šikana, si obvykle představíme šikanu ve škole. Ale šikana není omezena pouze na děti. Stejně tak vážným problémem je šikana mezi seniory. Nicméně, podle mého mínění, informovanost veřejnosti je nedostačující. Tento nepříjemný jev stále setrvává v nízkém zájmu veřejnosti. Proto by měla být laická veřejnost více informována o jakékoliv podobě násilí a v podstatě mít alespoň minimální znalost o problematice šikanování.

KLÍČOVÁ SLOVA

šikana, senior, oběť, agresor, stáří, násilí

ANNOTATION

With bullying, we usually fancy bullying at school. But bullying is not restricted just to the kids. There is a serious problem with bullying among seniors as well. However, in my opinion, the public awareness is insufficient. This embarrassing phenomenon stays in a very low interest of the public. Non-professional as well as public should be much more informed about any form of violence and the public should have at least the minimal knowledge about the issue of bullying

TITLE

Bullying among the Seniors

KEYWORDS

bullying, senior, victim, aggressor, age, violence

Obsah:

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 CHARAKTERISTIKA ŠIKANY	13
1.1 Podoby šikany ve vzájemném vztahu s typem agrese.....	14
1.2 Stádia šikany.....	15
1.3 Vlastnosti oběti.....	16
1.4 Vlastnosti agresora	18
1.5 Vztah mezi agresorem a jeho obětí	19
1.6 Prevence šikany	21
2 STÁŘÍ.....	22
2.1 Stáří a stárnutí.....	22
2.2 Fenomén šikana seniorů	24
2.3 Senioři – informace	27
2.4 Typy týrání a zneužívání seniorů	30
2.4.1 Tělesné či fyzické týrání	32
2.4.2 Citové a psychické týrání	32
2.4.3 Finanční a materiální zneužívání	32
2.4.4 Sexuální obtěžování a zneužívání	33
2.4.5 Zanedbávání péče	33
2.4 Vztah klienta a ošetřovatele.....	34
2.5 Kampaň proti násilí na seniorech	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37
3 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	37

3.1	Předmět výzkumu	37
3.2	Cíl výzkumu	37
3.3	Metoda výzkumu	38
3.3.1	<i>Výzkumný soubor</i>	38
3.4	Domov důchodců sv. Zdislavy v Červené Vodě	39
3.5	Realizace výzkumu.....	41
3.6	Interpretace výsledku šetření	43
3.6.1	<i>Paní Anna (84 let)</i>	43
3.6.2	<i>Pan Jan (71 let)</i>	44
3.6.3	<i>Paní Martina (81 let)</i>	45
3.6.4	<i>Pan František (89 let)</i>	46
3.6.5	<i>Paní Drahoslava (67 let)</i>	47
4	DISKUZE	49
	ZÁVĚR	53
	POUŽITÁ LITERATURA	54
	PŘÍLOHY	57

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Motivy agresora k šikanování podle Koláře (2001)	19
Tabulka č. 2: Model prevence šikany podle Kolář (2001).....	21

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek č. 1: Budoucí vývoj složení obyvatelstva v ČR nad 65 let (Zdroj: <i>Demografie-info</i> , 2009).....	27
Obrázek č. 2: Kampaň proti násilí (Zdroj: <i>Život 90</i> , 2012)	35
Obrázek č. 3: Výtvary obyvatel Domova důchodců sv. Zdislavy pomocí techniky enkaustika	59

ÚVOD

Kvalita péče o staré lidi, problematika šikany a týrání seniorů jsou poněkud zanedbávaná témata. V dnešní době často slycháme o problému stárnutí populace a přibývání lidí seniorského věku. Pravdou je, že se o těchto otázkách mluví, ale náležité změny k lepšímu nepřicházejí. To byl jeden z důvodů, který vedl k napsání této práce zabývající se šikanou mezi seniory. Šikana by neměla být ignorována. Dalším podnětem psaní na téma Šikana mezi seniory byla vlastní zkušenost s šikanou. Ne tedy mezi seniory, ale jednalo se o šikanu školní.

Cílem praktické části je zjistit, zda se senioři v domovech důchodců setkávají se šikanou a jaké s ní mají zkušenosti. Dále jak jsou spokojeni s životem v domově pro seniory a proč se rozhodli pro bydlení v domově. Zda navštěvují seniora příbuzní a jak rodina pomáhá seniorům.

S uvedeným pojmem šikana si většina z nás představí spíše soubor jevů, které se týkají dětí nebo žen. Nemůžeme opomenout jednu skupinu. Jsou to senioři, na které se vztahuje bakalářská práce. Tato práce je rozdělena do kapitol. Struktura práce je:

V první části se zabývám obecnými pojmy týkajícími se šikany, které jsou důležité, abychom správně určili šikanu. Věnovala jsem se podobám šikany, vlastnostem oběti a agresora. Dále také vztahu agresora s jeho obětí, který může být někdy opravdu nezvyklý.

Druhá kapitola je zaměřena na stáří a stárnutí. Především na fenomén šikany seniorů. Dále se věnuji jednotlivým formám násilí páchaných na starých lidech a problematice syndromu Elder Abuse and Neglect (EAN) což je týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů. V české literatuře se tento pojem začal používat celkem pozdě a to v devadesátých letech dvacátého století.

Kromě toho v této části bakalářské práce uvádím zajímavé informace o seniorech. Jak to bude s nárustem seniorů v České republice a kam se senioři mohou obrátit v případě, že jim je nějak ubližováno nebo je-li jim smutno. Také zmíním jak je důležitá komunikace mezi klientem a ošetřovatelem. V závěru této podkapitoly jsem se zabývala kampaní proti násilí na seniorech, která proběhla v roce 2012.

Úkolem praktické části je odpovědět na stěžejní otázky práce, které jsem si položila v kapitole předmět výzkumu. Dále pak popisuje cíl výzkumu a také metodu kvalitativního výzkumu. Následně se věnuji Domovu důchodců sv. Zdislavy a další částí práce je interpretace výsledku šetření, kde jsou popisovány jednotlivé příběhy obyvatel na základě rozhovoru.

V České republice se dlouhodobě problematikou šikany zabývá PhDr. Michal Kolář. Vytvořil původní speciální teorii, vnitřní diagnostiku a diferencovanou léčbu tohoto destruktivního fenoménu. Dále je předsedou občanského sdružení Společenství proti šikaně. V teoretické části, proto uvádím převážně poznatky z jeho publikací. Kromě toho je tato problematika řešena shromážděním odborné literatury, internetových a jiných podstatných zdrojů zaměřujících se především na šikanu, stáří a seniory.

Přínosem práce je zjištění jaké mají senioři zkušenosti s jakoukoliv formou šikany jak ze strany rodiny, tak i ze strany seniorů a ošetřovatelů. Díky kvalitativnímu výzkumu, který má za účel zjistit více o problematice šikany a násilí na seniorech v domově důchodců. Budeme mít skutečné příběhy, které nám skrze rozhovory s obyvateli domova ukážou, jak vidí tuto problematiku oni.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ŠIKANY

Problematika šikany, všeobecně jakékoli, je v současné době velice vážné a důležité téma, které je podle mého názoru potřeba řešit. Dochází k ní v každé skupině lidí a není omezena věkovou hranicí ani sociálním prostředím. Bohužel se s šikanováním setkáváme na spoustě míst pro nás podstatných, jako je naše pracoviště, škola nebo v armádě. Najít způsob jakým řešit šikanu a bránit se proti ní je velmi složité. Jinak řešíme šikanu ve škole nebo šikanu v práci.

Definice šikany: „*Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování*“ (Říčan, 2010 s. 21).

Podle Michala Koláře (1997) se za šikanování považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým a záměrem agresora je oběti ublížit, zranit a ponižít. Motivem je často moc, zabíjení nudy, překonání samoty nebo krutost.

O slově šikana je v dnešní době hodně diskutováno, proto bych nejdříve uvedla různé podoby, které nás mohou doprovázet během našeho života. Šikana může začínat ve škole, kde se označuje termínem *bullying*, což v angličtině znamená „zastrašování“ či „týrání“. Poté se s šikanou můžeme setkat v zaměstnání. Tuto šikanu nazýváme *mobbing*. Výraz má kořen *mob*, který znamená hromadně napadnout nebo dotírat se. Dále v partnerských vztazích. Nakonec týrání seniorů v rodině nebo v domovech důchodců.

České slovo šikana: „*Toto slovo pochází s francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na literě předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd*“ (Říčan, 2010 s. 135). V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a útočí na jeho lidskou důstojnost.

1.1 Podoby šikany ve vzájemném vztahu s typem agrese

Kolář (1997) ve své knize uvádí reprezentativní přehled forem a typů agrese, které zaznamenal ve svých poradenských praxích. Násbírané údaje rozdělil do několika skupin:

- **Fyzická agrese a používání zbraní –**
  - oběť je škrcena provazem, páskem
  - oběť je dušena polštářem
  - agresori měří čas, jak dlouho vydrží nedýchat
  - oběť je vystavena ranám pěstí do obličeje a do břicha
- **Slovní agrese a zastrašování zbraněmi –**
  - oběti je vyhrožováno zabitím
  - oběti je vyhrožováno mučením
  - oběti je nadáváno
  - agresori urážejí rodiče obětí, vysmívají se neúspěchu, chybám a trápení oběti
- **Krádeže, ničení a manipulace s věcmi –**
  - agresori berou oběti peníze i osobní věci
  - přivlastňují si nejrůznější věci oběti
  - trhají učebnice a ničí je, případně ukradnou
- **Násilné a manipulační příkazy –**
  - oběť je donucena pít moč
  - agresory je donucena klečat před nimi a prosit je o milost
  - oběť je donucena nosit ponižující ceduli
  - oběť je donucována pracovat v dílně a na pracovišti za agresora

Tyto výše uvedené případy můžou znamenat pro mladistvého, který ještě nezná dobře svůj profil obrovský problém. Poté je jeho jediným možným řešením, a v krajních případech tomu i tak bývá, sebevražda.

Žáci, kteří už na základní škole šikanovali, posléze v dospělosti páchají násilné trestné činy čtyřikrát více. V dospělosti 60% z nich poruší trestní zákon (Olweus, 1993 in Kolář 2011 s. 155). Kolář (2011) říká, když se někdo naučí šikanovat, je to něco podobného, jako když se naučí jezdit na kole. Nikdy to nezapomene. Školní šikana je „vynikajícím“ nácvikem pro domácí násilí, šikanu na pracovišti, a jiné podoby šikany.

1.2 Stádia šikany

Zrod a vývoj šikanování závisí na dynamice uvnitř skupiny. Šikanování můžeme nazvat jako poruchu vztahů uvnitř skupiny. Poruchu je možno označit jako proces, ve kterém jsou zřejmé různé vývojové stupně náklady. Michal Kolář (1997) rozlišuje pět stupňů šikanování ve školním prostředí. Jednotlivá stádia zachycují záporný proces, který kazí vztahy mezi členy skupiny. Podle Koláře (1997) je těchto pět stupňů onemocnění tvořeno:

- **První stupeň - zrod ostrakismu**, jde o mírné, především psychické formy násilí, kdy se oběť která, bývá obvykle okrajový člen, bývá neuznávaná a ve společnosti spolužáků nepopulární. Tuto situaci můžeme označit jako počátek šikanování, který obsahuje rizika dalšího negativního vývoje.
- **Druhý stupeň - fyzická agrese a přitvrzování manipulace**, jedná se o druhou fázi, kdy ve skupině nastává stoupat napětí v důsledku těžkých situací. Agresoři si na oběti vybíjejí své nepříjemné pocity. Většinou se zábava zaměřuje na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. Zážitky, které poznají při bytí a tyrání někoho slabého a poznají jak je pro ně příjemné mít nad někým moc. A začnou své agresivní chování opakovat.
- **Třetí stupeň - vytvoření jádra**, je klíčovým momentem, jestliže se nepostaví velká a pevná zábrana přitvrzenému jednání a počátečnímu fyzickému napadání, častokrát se vytvoří určitá skupina agresorů. V tomto podstatném okamžiku se rozhoduje, jestli se počáteční stádium přehoupne do stadia pokročilého.
- **Čtvrtý stupeň** - většina žáků **přijme normy agresorů** v případě, že neexistuje ve třídě silná pozitivní podskupina. Poté jsou normy vymezené agresory uznávány a stává se z nich jakýsi zákon, a zřídka se stane, že se mu někdo umí nebo spíše dokáže postavit. U člena skupiny dochází k vytvoření alternativní totožnosti, která je naprosto podřízena normám agresorů. To způsobuje, že i ukázněné děti se začnou chovat krutě a zapojí se do ubližování a týrání spolužáka.
- **Pátý stupeň - totalita neboli dokonalá šikana**, jedná se o poslední stadium šikany, kdy jsou normy agresorů přijaty, anebo dodržovány. Agresoři se stanou naprostými pány. Ztratili poslední zbytky zábran a mají nutnost opakovaného násilí. Pozůstatky lidskosti jsou vytlačeny. Oběti situaci mnohdy řeší únikem do nemoci, odchodem ze školy a v tom nejhorším případě může dojít až ke zhroucení nebo pokusu o sebevraždu. K tomuto stupni šikany dochází v okamžiku, kdy vůdcem jádra

šikanování se stane žák, který má výborný prospěch, má kultivované vystupování vůči dospělým a ochotně plní učitelovy požadavky. „*Jakékoliv signály skrytého volání o pomoc nesympatického, výukově slabého žáka jsou v těchto případech přehlíženy nebo vykládány v jeho neprospěch*“ (Kolář, 1997 s. 37).

1.3 Vlastnosti oběti

Oběti šikany se může stát v podstatě kdokoliv a výběr je naprosto náhodný. Avšak někteří jedinci mají k tomu stát se obětí takové vlastnosti, které mohou být důvodem pro šikanu. Jsou to například jedinci, kteří trpí nějakou tělesnou slabostí a neschopností se ubránit napadení. Také je možné, že nápadné vnější znaky znamenají pro agresora důvod k šikaně, těmi znaky mám na mysli nošení brýlí, zrzavé vlasy nebo tloušťka jedince. Dalším příčinou může být rasová odlišnost, zejména tedy lišící se barva pleti. Nyní uvedu některé příklady charakteristiky a příčiny oběti u dětí podle Říčan (2011):

- **Neurotické dítě**
- **Dítě s hyperaktivitou a poruchou pozornosti (syndrom ADHD).**
- **Dítě s opožděným rozumovým vývojem (láká k žertům svou naivitou a sugestibilitou¹).**
- **Dítě oslabené nemocí**
- **Dítě s pocity méněcennosti, s pesimismem a beznadějí.**
- **Dítě výrazně submisivní, plaché, neschopné se prosadit se ve skupině vrstevníků.**
- Takzvaný „**šplhoun**“, dítě, které se přehnaně snaží získat přízeň učitelů úslužností, okázalou zdvořilostí a otrockou horlivostí v plnění jejich pokynů – a nechápe, jak tím irituje spolužáky s běžnou mentalitou.

---

¹ Sugestibilita je schopnost přijímat automaticky a bezděčně cizí názory za své a převádět je do vlastního chování a prožívání.

- **Nové dítě v sehraném kolektivu**, případné dítě, které bylo delší dobu mimo kolektiv. I ono si zaslouží po nějakou dobu zbystřenou pozornost jako rizikové.

Podle mého názoru můžeme říci, že oběti šikany, a to kterékoli, mají na osobnost člověka obrovský vliv. Následky dlouholeté šikany jsou možná celoživotního charakteru, a proto je častokrát vhodné psychologické vyšetření oběti. Řešení, které nám může pomoci, je odejít z místa, kde docházelo k šikaně. I přestože se tam agresor už nenachází. Z tohoto důvodu někteří lidé opustí své zaměstnání a děti jsou donuceni změnit školu. Toto východisko není doporučováno. Kolář (2011) spíše zastává názor, aby oběť neopouštěla školu a problém byl řešen přímo ve škole. Nemyslí si, že šikanu vyřešíme tím, že agresor či oběť odejde do jiné třídy nebo školy.

Při dlouhodobém surovém šikanování podle Koláře (1997) se oběť mnohdy zhroutlí a má opravdový strach o svůj život. Může trpět nespavostí a různými děsivými sny. Dále mohou přijít výrazné psychosomatické potíže (například únava, bolesti hlavy, břicha, zad, nevolnost, apod.) Při trvalém subtilním násilím, což je například izolace, zesměšňování, ponižování a nadávání se pomalu, ale jistě narušuje osobnostní vývoj jedince.

Šikanování způsobuje zjevné poruchy v sociálním a osobnostním přizpůsobování. Často se u nich vyskytuje: nepozornost při vyučování, zhoršení prospěchu, tendence k nadměrné omluvené absenci, tendence k neomluvené absenci, poruchy sebehodnocení a narušené negativní sebepojetí, celková nejistota a stále přítomný strach. Vyjímečně se stane, že se ustrašená a takto vyčerpaná oběť pokusí bránit, ale neúměrnými prostředky. V sebeobraně potom přivodí vážné zranění nebo dokonce i smrt agresora. Osobně jsem poznala oběť šikany tak velké, že šikanovaný člověk se bohužel nedokázal se svým problémem nikomu svěřit a skončilo to tragédií.

Jak píše Bourcet (2006) rodiče by se měli především snažit o to, aby se dítěti zase povedlo žít životem, kterým žil do té doby, než se stalo obětí šikany. Také bychom neměli nutit své dítě mluvit o útoku na jeho osobu, pokud si to nepřeje. Z tohoto důvodu bychom se měli bavit o věcech, které nám mohou připadat jako bezvýznamná.

Tímto způsobem se můžeme dozvědět, jestli náš potomek žije zase svým obvyklým způsobem.

1.4 Vlastnosti agresora

Agresor je ten, kdo se přímo účastní šikany, podněcuje jí a začíná. Osobnosti iniciátorů jsou často nejen duchovně a mravně nevypělé, ale i psychicky nezralé.

Tři typy agresorů podle Kolář (1997):

- **1. Typ - hrubý, primitivní, impulzivní** se silnými kázeňskými problémy, má narušený vztah k autoritě. Týrání je masivní, tvrdé a nelítostné. Používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních. U jedince v rodině je patrný opakovaný výskyt agrese a brutality ze strany rodičů. Agresor svým chováním jakoby vrací násilí nebo ho napodobuje.
- **2. Typ - velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný, sevřený.** Agresor postupuje rafinovaně. Násilí a mučení probíhá spíše v utajení, bez přítomnosti svědků, někdy i se sadistickými sklony v sexuálním smyslu. Chování bývá přisuzováno častému uplatňování náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.
- **3. Typ - optimistický, „srandista“, dobrodružný,** se značnou sebedůvěrou, výmluvný a vlivný. Šikanuje pro zábavu sebe i ostatních. Patrná je snaha upozornit na legrační stránky týrání. U tohoto typu nejsou zaznamenána charakteristická specifika v rodinném prostředí. V obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.

Agresor se zpravidla snaží skrýt vlastní strach, stimuluje ho touha po moci, uspokojuje ho utrpení druhého a zároveň využívá strachu oběti. Na otázku typu, proč to dělal, odpovídá zcela uniformně: „Měl jsem z toho srandu...Byla to pro mě legrace...“

Domnívám se, že předpoklad k šikanování máme v sobě. Kolář (2001) uvádí, že agresor není nemocný sadistický psychopat, ale „jen“ mimořádně sobecký a egoistický jedinec. V jeho jednání mu jde jen o sebe samého a je naprosto netečný k tomu, co způsobuje druhým lidem. Agresorovi chybí jakýkoliv náhled na nemorálnost jeho chování a zasloužený trest vnímá jako křivdu. Někdy agresoři dokonce s pláčem tvrdí, že to oběti je šikanovaly. Jedná se o tzv. projekci (přisuzování svého agresivního chování druhým).

Tabulka č. 1: Motivy agresora k šikanování podle Koláře (2001)

motiv upoutání pozornosti , touha být středem zájmu publika, získat obdiv a přízeň spolužáků
motiv zabíjení nudy
motiv „Mengeleho“ , agresor zkouší, co druhý vydrží, oběť „rozebírá“ jako hračku
motiv vykonat něco velkého , někteří násilníci si připadají neúspěšní, a tak si šikanováním dokazují, že jsou schopni výkonu
motiv prevence , bývalá oběť chce předejít na novém působišti svému týrání, a tak raději začne sama šikanovat, či se přidá k nějakému agresorovi
motiv žárlivosti , žáci závidí dobrému žáku přízeň učitelů, a tak se mu mstí

1.5 Vztah mezi agresorem a jeho obětí

Osobnostní charakteristiky agresorů, obětí šikany a jejich vzájemný vztah, jsou velice podstatné pro začátek a vyvíjení tohoto fenoménu. Můžeme nabývat dojem, že se mezi aktéry jedná o nějaký utajený scénář neobvyklé „spolupráce“. Jako by oboustranné chování a jejich potřeby do sebe zapadaly. Souvisí to s hrou na „silné“ a „slabé“. *„Existují však i jiné spouštěcí varianty. Osobnostní charakteristiky agresorů a obětí zde ustupují do pozadí, respektive žádné typické charakteristiky nejsou přítomny.“* (Kolář, 1997 s. 54). Tyto praktiky jsou uskutečňovány v případech, kde jsou už zavedené nějaké zvyky. Například v učňovských internátech, dětských domovech, výchovných ústavěch a věznicích. Šikanování většinou zůstává zavedeným systémem předávaným z ročníku na ročník.

Někdy se také může stát, že se oběť ztotožní s agresorem a jedná se tedy o tzv. identifikaci s agresorem. Jde o silnou formu závislosti. Oběť už se nebrání a omlouvá agresora, ale dokonce se s ním ztotožní a může dojít i k jistým sympatiím a lásce, kterou cítí. O tomto případě se dá mluvit jako o pseudostokholmském syndromu, který se projevuje například tím, že oběť považuje agresora za kamaráda, obdivuje ho a poslouchá ho na slovo.

Společné pobývání agresora a oběti může v nějakých případech plést okolí, které si najívně myslí, že jde o kamarádský vztah. Velké neštěstí se stalo v Hanušovicích na Šumpersku, kde oběť šikany zavraždila svého tyrana. O tomto případu bych mohla hodně vyprávět, protože jsem se později setkala přímo s osobou, která byla šikanována, neboť o rok později od této tragédie byl tento žák přiřazen na naše gymnázium a nastoupil k nám do třídy. Ze začátku nebylo lehké chovat se k oběti „normálně“, ale během několika měsíců jsme ho všichni přijali mezi sebe jako právoplatného člena naší třídy. Dokonce mohu říci, že se s ním kluci bavili více než s určitými jednotlivci ze třídy. Byl součástí všech našich školních výletů a různých schůzek mimo školu. Nikdy jsme mu nedali najevo, že by byl jiný, než jsme byli my. Samozřejmě občas někdo řekl poznámku k tomu, co udělal, ale nikdy ne před ním. Opravdu můžu říci, že se stal obyčejným klukem a spolužákem, dokonce byl hvězdou na našem maturitním půlnočním překvapení.

Tento případ popsal i ve své knize Kolář: *„Dva spolužáci byli vidáni stále spolu. Všichni je považovali za dobré kamarády. Zjistajasna však došlo ke strašné tragédii. Jeden z nich ubodal toho druhého 37 bodnými ranami kuchyňským nožem. Nebyl to ve skutečnosti kamarádský vztah, ale závislostní vztah oběti a agresora. Oběti šikany byl chlapec, který byl tichý, neprůbojný, neuměl se bránit. Skrytě volal o pomoc. V esemeskách psal rodičům, že by chtěl k Vánocům přestup do jiné školy. Nikdo však jeho SOS nerozšifroval. Dlouho potlačované zoufalství a zloba na spolužáka přerostla ono osudného dne v neovladatelný výbuch agrese, který skončil mučitelovou smrtí.“* (Kolář, 2011 s. 40).

1.6 Prevence šikany

Pevně doufám, že kdo měl jakoukoli možnost obeznámit se s jevem šikany a dokázal se vcítit do utrpení oběti, tak ucítil jakousi nutnost nějak zamezit soužení mnoha lidí a jeho následkům. Zde uvedu schéma prevence školních šikan jako příklad jak se pokusit zabránit tomuto jevu. Model se skládá z těchto vrstev podle Kolář (2001):

Tabulka č. 2: Model prevence šikany podle Kolář (2001)

1.	vytvořit pedagogickou komunitu
2.	vytvořit specifický program proti šikanování
3.	spolupráce mezi školami a odborníky
4.	podpora ministerstva a krajských úřadů
5.	kontrola škol ministerstvem školství a Českou školní inspekcí
6.	zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi (Amnesty International, Občanské sdružení proti šikanování)

2 STÁŘÍ

V této kapitole bych chtěla přiblížit pojem stáří, s jeho charakteristikou a změnami, které toto období provázejí. „*Každý chce žít dlouho, ale nikdo nechce být starý.*“ Myslím si, že tento citát od Jonathana Swifta krásně vystihuje většinu z nás. Nechceme si připustit, že všichni jednou budeme staří a budeme vypadat jako babičky a dědečkové.

Na každém z nás záleží, jak se s tímto životním obdobím vyrovná a také jak s ním dokáže naložit. Je na každém jedinci jaký si zvolí přístup k životu.

2.1 Stáří a stárnutí

Věda o stárnutí a stáří se nazývá gerontologie.

Všichni stárneme, ale každý z nás stárne individuálně. Na rychlosti stárnutí se může podílet hodně faktorů, například jakým způsobem života žijeme, jestli máme nějakou nemoc, naše psychika a další.

To, jak se člověk bude umět se změnami vyrovnat a hlavně se jim přizpůsobit hodně závisí na povaze a individualitě člověka. Dále také na prostředí, ve kterém se nachází. Samozřejmě každá věková skupina nám přináší různé druhy změn.

Nejčastější členění seniorů Kalvach (2011):

- 65 – 74 mladí senioři
- 75 – 84 staří senioři
- 85 + velmi staří senioři

U starších lidí hrozí rizika, jako je například osamělost, manipulování, zanedbávání a týrání nesoběstačných jedinců, vyšší nemocnost, věková diskriminace, předsudky, malá adaptace na stáří a mnoho dalších nebezpečí.

Strategie úspěšného stárnutí podle Srnce, specialistou na psychologii stárnutí.
Použil akronym ROSA:

R – Racionální postoj ke svému stárnutí

O – Orientace na budoucnost, tzn. plánovat, i v krátké perspektivě, něco zajímavého, posilovat radostná očekávání, umět se na něco těšit.

S – Sociální kontakty. Pěstovat přátelské vztahy, přijímat a dávat lásku, zajímat se o dění kolem, dosahovat společenského uznání. Sociální kontakty, zajímat se o dění kolem.

A – Aktivita, činnost duševní i tělesná, záliby, pozitivní přístup k životu.

(Průzkum práce seniorů s počítačem a Internetem. [online] 2011.)

Podle Venglářové (2007) psychické změny ve stáří neoborníci nazývají jako zhoršení povahy. *„V návaznosti na změny přichází nutnost hledat nový způsob života ve stáří. Nejčastěji jsou to změny v úrovni péče o sebe a také zvýšené nároky na pomoc okolí. Většina seniorů žije v domácnosti za pomoci a podpory blízkých lidí. Při větších zdravotních problémech, osamělosti, nemožnosti pomoci ze strany blízkých teprve nastupuje varianta institucionální péče.“* (Venglářová 2007, s. 14)

Stáří je mnohdy neoprávněně zatracované stadium našeho žití. Podle mého názoru se v dnešní době vytrácí úcta a respekt ke starším. Měli bychom mít spíše soucit a vcítit se do jejich situací a nemít k seniorům nějaký odpor. Bohužel se s těmito negativními emocemi stýkáme takřka každý den.

2.2 Fenomén šikana seniorů

Myslím si, že senioři se mohou stát velmi snadnou kořistí. Jsou velmi důvěřiví a snadno ovlivnitelní. K násilí může docházet na veřejném místě, kde senioři bývají okradeni, napadeni nebo nějak zraněni. Žádnou výjimkou není používání násilí v domácím prostředí nebo také v institucionální péči. Odhalit jakékoliv násilí je samozřejmě velmi složité. Ještě složitější může být odhalit týrání rodinou, protože je téměř jisté, že spousta týraných nebo šikanovaných seniorů nechce udávat své nejbližší. Velmi často se snaží zapírat násilí od své rodiny.

Mimořádně varující je, že i v institucionální péči může docházet k různému násilí až šikaně. Jak píše Haškovcová (2010), nemocný senior bývá pokládán za neperspektivního a obtěžujícího jedince. Vyskytují se různé projevy ponižování. Seniorovi je mnohdy odpírána možnost se svobodně rozhodovat a vyjadřovat k záležitostem, na které má právo a kterým rozumí. Občas je senior příliš medikován, aby „spal“ a „neobtěžoval“. Dalším problémem je omezování pohybu. Nemohou opustit ani vlastní pokoj, což teprve jít ven, kvůli pohodlnosti personálu.

Problematika násilí se netýká pouze šikany ze strany ošetřovatelů, ale i senior může být aktérem násilí. Může slovně napadat toho, kdo se o něj stará a často mu není nic dobré. Výjimkou není ani napadání svého spolubydlícího, se kterým je v pobytové instituci. Důvodem tohoto chování může být fakt, že starší člověk má menší schopnost adaptovat se v novém prostředí, než když byl mladší. Dříve byl více aktivní a způsobilý ke změnám jak v bydlení, tak i v seznamování s ostatními lidmi. Zde uvedu příklad Martiny Venglářové (2007): *„Pan Josef prodělal těžší mozkovou mrtvici a pro nezvládnutí péče o svou domácnost ho rodina umístila do Domova pro seniory. Po přijetí pan Josef nejevila zájem o dění kolem sebe i přes snahu personálu zapojit ho do různých aktivit. Seznamování s ostatními obyvateli bere jako zasahování do jeho soukromí a často se i utrhne na personál.“*

Podle mého názoru je člověk citlivě zasažen po přestěhování se do nového „domova“. Je to obrovský tlak na jeho psychiku. Hlavním důvodem je, že mu chybí jejich opravdový domov, kde bydleli většinou takřka celý svůj život. Samozřejměností je, že se s touto skutečností života v domově vyrovnává každý jinak. Spousta klientů bere život v domově důchodců za velkou výhodu a naplňuje je žití v těchto zařízeních. Nemusí trávit dny o samotě a naopak mají možnost spousty různých aktivit denně.

Naopak někteří senioři zaujmou nepřátelský postoj vůči rodině nebo také svůj negativní přístup mohou projevovat zaměstnancům a ostatním obyvatelům.

Haškovcová (2011) říká, že po přestěhování do domova je pro seniora nejkritičtějších 5 – 6 týdnů života, někdy to samozřejmě může trvat až půl roku. Toto období je pro nového obyvatele velmi náročné. Bývá více citlivý, nervózní, sentimentální, náladový a celkově rozrušený.

Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta provedla výzkum se zaměřením jevy jako je týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů. Zkoumání se uskutečnilo v roce 2004 a je to asi nejúplnější šetření v České republice. Na dotazníkové zkoumání odpovídalo 1600 seniorů starších 60 let. V této kategorii byli senioři žijící sami doma 750 respondentů, senioři čerpající některou z terénních sociálních služeb 250 respondentů a 300 seniorů žijících v Domově důchodců.

Nyní uvedu nejzajímavější otázky, které byly pro výzkum použity. První otázka byla: „*Setkali jste se či jste sami byli slovně uráženi či jinak nefyzicky napadáni Vaší rodinou?*“. Ze 750 respondentů kladně odpovědělo 156 (20,8%) seniorů. Na tuto otázku odpovídali senioři, kteří žijí ve svém bytě bez sociálních služeb.

Na další otázku zdali: „*Vyžadují od Vás Vaši blízcí finanční pomoc?*“. Odpověď ano zvolilo 105 respondentů (14,0%) z celkového počtu 750 seniorů, kteří žijí ve svém bytě.

Na otázku: „*Myslíte si, že svými problémy obtěžujete, nebo že jsou zlehčovány?*“. Z celkového počtu 550 seniorů, kteří jsou klienti domácí péče a ústavů nebo domovů kladnou odpověď zvolilo 63 dotazovaných (11,5%).

Na soubor tří otázek:

- Otázka č. 1 „*Setkali jste se či jste sami byli fyzicky napadáni svým okolím?*“
- Otázka č. 2 „*Napadl Vás fyzicky některý člen rodiny?*“
- Otázka č. 3 „*Stalo se někdy, že Vám bylo vyhrožováno, či přímo použito fyzické násilí?*“.

Odpovědělo 169 (13,0%) seniorů kladně z 1300 respondentů, ze všech tří kategorií. Senioři žijící sami doma, senioři čerpající některou z terénních sociálních služeb a seniorů žijících v Domově důchodců.

Na otázku: „*Byli jste někdy zesměšněni či s Vámi dle Vašeho názoru bylo jednáno neuctivě až hrubě?*“. Odpověď ano vybralo 27 (9,0%) seniorů ze 300 obyvatel ústavů a domovů.

Poslední otázku, kterou jsem si vybrala: „*Setkali jste se s vulgárním či jen nedůstojným setkáním ze strany sester nebo pečovateli?*“. Z 250 klientů domácí péče odpověď ano zvolilo 15 dotazovaných (6,0%).

Na tomto výzkumu můžeme vidět, že opravdu mnoho seniorů se stává obětí nějakého týrání, zneužívání a zanedbávání.

2.3 Senioři – informace

Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) evidovala v závěru roku 2011 celkem 2 873 004 důchodců pobírajících starobní, invalidní a pozůstalostní důchod. Počet penzistů v České republice rychle vzrostl na celkový počet 2,31 milionu. „Podle projekce demografického vývoje zpracovaného Českým statistickým úřadem by v roce 2030 měli lidé nad 65 let věku tvořit 22,8 % populace a v roce 2050 dokonce 31,3 %, to jsou asi tři miliony osob.“ (Kalvach, 2011 s. 26)

Jak většina z nás víme, obyvatelstvo stárne, do budoucna se očekává převaha občanů po 65. roce nad množstvím dětí do 14 let. Kolem roku 2030 by mělo být podle průzkumu na dvě stě seniorů připadat sto dětí.

Domnívám se, že stárnutí populace je problémem hlavně rozvinutých zemích, kde se rodí málo dětí, a proto populace stárne. Naopak v rozvojových zemích je populační boom a rodí se hodně dětí. V rozvinutých společnostech stárne populace pravděpodobně kvůli neustálému zlepšování zdravotnické vědy, která vede k prodlužování života. Zvyšování délky souvisí se změnou životního stylu a další příčinou je klesající míra porodnosti. Kvůli tomuto jevu se mohou objevovat problémy jako je nezajištěná péče o seniory a následná šikana.

	65-74	75-84	85+
2002	818 702	501 081	98 179
2005	808 905	540 598	97 178
2010	924 610	527 687	144 515
2015	1 165 776	524 561	173 809
2020	1 273 549	627 483	187 301
2025	1 184 048	809 329	207 933
2030	1 137 066	895 394	275 613
2035	1 176 112	847 563	376 243
2040	1 354 671	837 199	441 684
2045	1 520 352	884 345	457 323
2050	1 415 382	1 043 570	497 127

Obrázek č. 1: Budoucí vývoj složení obyvatelstva v ČR nad 65 let (Zdroj: Demografie-info, 2009)

Každý senior má od 17. února 1991 možnost využívat krizovou linku SENIOR TELEFON - 800 157 157, kterou lze využívat bezplatně. Anonymně sdělují své pocity, emoce a eventuálně mohou prodiskutovat možnosti pomoci. Zřizovatelem této linky je občanské sdružení ŽIVOT 90. Účelem tohoto spolku je kompaktní řešení problémů člověka ve stáří. Sociálním pracovníkům za rok 2011 zatelefonovalo a obrátilo se na tuto linku 12 078 uživatelů. Každý den registrují nové případy týrání. Lidé, kteří volají na linku, mají opravdu různorodé starosti a problémy. Především se jedná o zdravotní stav, osamělost, ztrátu blízké osoby, týrání, zneužívání, domácí násilí, mezigenerační vztahy, informace v sociální a právní problematice, suicidální tendence apod.

Helena Haškovcová (2010) ve své knize uvádí, že se v roce 2002 se konalo druhé *Světové shromáždění o stárnutí a stáří* v Madridu. Mimo obvyklých otázek spojených se stárnutím ve vyspělých zemích se jednalo o situaci starších a starých občanů v rozvojových zemích. Dále bylo upozorněno na soubor jevů tzv. špatného zacházení se starými lidmi a na různé formy týrání.

Mezinárodní organizace pro prevenci zneužívání starších osob INPEA² vyhlásila 15. června 2006 jako 1. světový den zvyšování povědomí o zneužívání seniorů. Tato organizace má hlavní sídlo ve Vancouveru v Kanadě.

Hlavními cíly jsou:

- zvýšit obecné povědomí a znalosti tohoto jevu
- podporovat vzdělávání a výchovu profesionálů i laiků
- rozpoznávání tohoto jevu a prevenci
- poradenství týraným a zanedbávaným starým lidem
- podporovat výzkum v této oblasti

Mezinárodní den seniorů byl vyhlášen na 1. října. Prostřednictvím tohoto dne je možnost jak světovou veřejnost upozornit na problematiku stárnutí a stáří. (Haškovcová, 2010 s. 92). Tento den je vyhlášen od roku 1991 a vyhlásila ho Organizace spojených národů (OSN).

---

² The International Network for the Prevention of Elder Abuse – český překlad pro tuto organizaci zní Mezinárodní síť pro prevenci zneužívání seniorů.

Český helsinský výbor (ČHV) se především zabývá obory, jako jsou práva žen, rozvoj lidských zdrojů, práva seniorů, práva cizinců, práva dětí, výchova a vzdělávání k lidským právům. ČHV uvádí: „*V sociálně právní ochraně seniorů je opomíjeným, ale velmi závažným - lze říci celosvětovým - problémem týrání a zneužívání seniorů. Velkým nedostatkem je, že žádná instituce v ČR nemá údaje o rozsahu a místech týrání, zneužívání a otevřeného násilí vůči seniorům, i když se ví, že tyto jevy jsou časté.* (Český helsinský výbor. [online] 2006.) Pro zlepšení informovanosti seniorů byla založena v ČHV za finančního přispění Evropské unie webová stránka www.seniori.org. Odhaduje se, že psychicky a tělesně týraných seniorů u nás přesahuje 5%. Světová zdravotnická organizace WHO (World Health Organization) uvádí, že 4 - 6 % seniorů se setkala s některou z forem domácího násilí.

Zákony a legislativní materiály, které mají vztah k řešení šikanování

- Zákon č.56/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (školský zákon), řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců.
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené.
- Zákon č. 200(1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 140/1961, ve znění pozdějších předpisů.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Šikanování z hlediska práva

Kolář (2011) uvádí, že pojem šikana v právní praxi bývá používán jako synonymum pro „*úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu, a které útočí na jeho důstojnost*“.

Není důležité, zda k šikanování dochází slovními útoky, fyzickou formou, nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, kdy se tak děje úmyslně. Šikana není sama o sobě ještě protiprávním jednáním. U počátečních stadií šikanování se z hlediska zákona nejedná o přestupek nebo dokonce o trestný čin. Nicméně některé její projevy hlavně u pokročilých šikan jsou jednoznačně protiprávním jednáním. K tomu, aby byl pachatel postizen, musí být starší 15 let. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online] 2012.)

2.4 Typy týrání a zneužívání seniorů

Jak uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí v **Konceptu zneužívání seniorů** se většinou jedná: *„O fyzické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, finanční zneužívání, psychické a emocionální zneužívání. K těmto typům lze přidat další druhy jako je nucená izolace a deprivace základních životních potřeb (tepla, potravy nebo jiných věcí jako jsou např. zuby). Zneužívání v institucích zahrnuje rovněž situace, které vznikají vedle jednotlivých případů v důsledku režimu nebo systému v dané instituci.“*

V rodinách dochází k pasivnímu zanedbávání nebo k aktivnímu týrání. Pachatel velmi dobře zná svého seniora, a proto ví, co mu nejvíce ublíží. Rodina může po seniorech vymáhat starobní důchod nebo jakékoliv jejich úspory. Jak uvádí Haškovcová (2010): *„Většinou proto přijdou na návštěvu v den výplaty důchodu a svého seniora tzv. „zkásnou“. Pro babičku či dědečka tato návštěva znamená kontakt se svými dětmi nebo vnoučaty, i když je to pouze jednou v měsíci. Tímto si jakoby předplatí další návštěvu příbuzného člověka.“* Samozřejmě tak to není vždy. V mnoha případech sám senior nabízí a obdarovává své příbuzné peněžní částkou, protože chce alepoň nějak pomoci a být užitečný pro své milované děti nebo vnoučata.

Zahraniční článek uvádí, že se s šikanou mezi seniory setkáváme většinou v domovech důchodců nebo v zařízeních s asistenční službou. Jedná se o místa, kde senioři tráví hodně času a musí společně sdílet například židle, stoly či televizní stanici. Také se mohou předhánět o pozornost zaměstnance. (Seniors bullying seniors [online] 2012)

Odhaduje se, že 10 - 20% seniorů v ústavní péči zažili nějaký typ napadení mezi sebou (senior-to-senior). Jedná se především o verbální napadání. Muži a ženy mají

stejnou pravděpodobnost, že se stanou obětí nebo agresorem. Ženy mají spíše tendenci k pasivně-agresivnímu chování, jako je pomlouvání a šeptání si o někom. Zatímco muži si vyříkají své problémy z očí do očí.

Příčinou násilí někdy může být demence, protože u lidí s touto nemocí dochází k nesprávnému vnímání věci. Senior, který trpí demencí se často uchyluje k primitivní odpovědi, jako je násilí.

Šikana má dopad, jak na oběť, tak i na osoby přihlížející šikaně. Vezměme si příklad z Marie, která nikdy nezažila šikanu, dokud se nepřestěhovala do domova pro seniory. Proti p. Marii, se spikla určitá skupina obyvatel, která se jí snažila oddělit od ostatních. Agresoři šířili nepravdivé zvěsti, omezovali její pobyt a pohyb po budově. Dále ji zabraňovali chodit do prádelny, pokud tam byli přítomni oni sami. Paní Marie říká: „*Je to pro mě těžké, protože se s tím neumím vypořádat. Bylo by jednodušší, kdyby bylo aspoň něco pravdy na tom, co o mě říkají.*“ (Seniors bullying seniors [online] 2012).

Pro přihlížející šikana vytváří prostředí plného strachu a nedůvěry. Intervence je klíčem k zastavení šikany. Doporučuje se seniorům a členům rodin, kteří se obávají šikany, ať své starosti hlásí sociálním pracovníkům.

Definice syndromu Elder Abuse and Neglect (EAN)

V současné době jsou v anglosaské literatuře často používanými výrazy pro označení týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů: *elder abuse* nebo *abuse of the elderly*. Nejužívanějším výrazem současnosti je ***Elder Abuse and Neglect*** (EAN).

EAN překládáme, jako: týrání nebo zneužívání = *abuse*,

zanedbávání = *neglect*,

starší osoby = *elder*.

Podle Biggse, Phillipsona a Kingstona by definice EAN měla být souhrnem toho: co, jak, proti komu, kým a kde. Definice EAN by měla dát odpovědi na následující otázky (Biggs, Phillipson, Kingston 1995, s. 38-39):

- Jaký je to typ chování?
- Jakým způsobem se uskutečnilo?

- Kdo je obětí?
- Kdo je pachatelem?
- Kde se uskutečnilo?

2.4.1 Tělesné či fyzické týrání

Kalvach (2011) uvádí, že základem tělesného týrání jde o to úmyslně způsobit bolest, zraňovat nebo odpírat primární tělesné potřeby. Mezi nejčastější způsoby tělesného týrání patří bití, kopání, pálení, vystavování chladu nebo mytí studenou vodou.

Za tělesné týrání se označují jednorázové činy, které se mohou opakovat. Tyto mechanismy zanechávají na člověku viditelné stopy, které jsou důležité pro rozpoznání týrání. Ne všechny druhy, ale lze rozpoznat. Mezi ně patří třeba psychické týrání. V ústavech může hrozit použití omezovacích předmětů jako jsou tlumivé léky.

2.4.2 Citové a psychické týrání

Citové a psychické týrání považuje většina z týraných osob za podstatně horší než týrání tělesné. Malíková uvádí (2011) mezi způsoby citového a psychického týrání patří ponižující výroky, posměšky, hrozby, omezování provádění oblíbených aktivit nebo je naopak požíván nátlak pro vykonání věcí, které nám jsou nepříjemné.

Podle mého mínění hlavní riziko citového týrání spočívá v tom, že je obtížně rozpoznatelné okolím. I když nezanechává na týraném jedinci viditelné stopy, může mít hluboký negativní dopad na osobní život a sociální vztahy člověka.

2.4.3 Finanční a materiální zneužívání

Jak jsem již uvedla, časté návštěvy seniorů, bývají hlavně kolem výplat důchodu. Oázkou je jak rozpoznat, kdy senior své peníze a úspory dává, ze své vlastní vůle. Nebo jestli na něj příbuzní vyvíjejí nějaký tlak a je nucen poskytnout nějaký finanční prostředek.

Jedná se tedy o „*vynucování peněz, včetně neoprávněné odměny za péči, změny závěti, zneužití opatrovnictví, odnímání důchodů, nevýhodné převody majetku, omezování vlastnických a uživatelských práv, převody bytů.*“ (Kalvach, 2011 s. 308)

Mohu jen souhlasit s názorem, že finanční a materiální zneužívání je v seniorském věku běžné.

2.4.4 Sexuální obtěžování a zneužívání

Většina z nás se domnívá, že oběťmi sexuálního zneužívání se stávají pouze dospělé ženy, eventuálně děti. Nicméně existuje sexuální zneužívání seniorů, které je tedy méně častým jevem než zneužívání dětí a žen.

Podle Světová zdravotní komise (WHO) se jedná o nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoliv druhu, kterému je vystaven starý člověk. Kalvach (2011) uvádí jako nejčastější formu obtěžování a zneužívání navzájem mezi klienty v ústavní péči. Mezi nejčastější projevy řadí líbání a osahávání.

2.4.5 Zanedbávání péče

WHO definuje zanedbání péče jako „*o odpirání či selhání plnit pečovatelské závazky, bez ohledu na to, zda jde či nejde o vědomý a úmyslný pokus způsobit starému člověku tělesné či duševní potíže a ohrožení.*“ (Kalvach, 2011 s. 308)

Mezi nejčastější případy zanedbávání péče, ať již úmyslného nebo neúmyslného, řadíme nedostatečnou výživu seniora, nedostatečné topení v bytě, nevhodné ošacení nebo lékařskou péči.

Příklad z praxe: „*Okolo páté ráno se paní počůrá. Nemůže se zvednout. Sestra, která má sama noční službu, ji neuzvedne, zapomene o tom říct ranní službě, která přichází v 6.00. Při snídani v 7.30 to paní sestřám hlásí, ale není vhodná chvíle – musí se rozvézt snídani. Po snídani se na ní zapomene – je jiná práce. Okolo poledne si přeče jenom někdo vzpomene a paní přebalí.*“ (DIDUNYK. [online] 1997).

2.4 Vztah klienta a ošetřovatele

Podle Kopřivy (2006) má vztah v pomáhajících profesích velkou úlohu, ale přesto se najde mnoho pracovníků, kteří mají ke klientům vztah spíše neosobní nebo dokonce nadřazený. Velmi dobře ilustruje potřebnost vztahu na rozdíl mezi pomáhajícími profesemi a těmi, které nejsou zaměřeny na člověka.

Kopřiva se domnívá, že v profesích, které nejsou zaměřeny na pomoc člověku, stačí při jednání s lidmi slušnost, zatímco u pomáhajících pracovníků klienti potřebují víc než pouhou slušnost, potřebují: přijetí, spoluúčast, porozumění, pocit, že pomáhajícímu pracovníkovi nejsou na obtíž, že je pracovník neodsuzuje.

Komunikaci posiluje snaha domluvit se. Dobrá komunikace s pacientem či klientem je základem úspěšného a kvalitního vztahu mezi pečovatelem a příjemcem péče. Důležitá kritéria (Venglářová in: Malíková, 2011) pro správnou verbální komunikaci jsou *jednoduchost* (jasný a srozumitelný obsah), *stručnost* (výstižné vyjádření), *žřetelnost* (srozumitelně vyslovovat), *vhodné načasování* (důležité rozhovory uskutečnit za vhodných podmínek), *přizbůsobivost* (sledování reakcí komunikanta).

Podpora komunikace spočívá především v ochotě naslouchat. Lidé jsou samozřejmě velmi citliví na náš zájem, většinou poznají, jestli je zájem předstíraný nebo je opravdový. To jak nasloucháme, se objevuje nejen na verbálně rovině, ale spíše i neverbálně. Znamená to například oční kontakt, mírný náklon k posluchači, naším klidným postojem nebo posazením. Verbálně můžeme podpořit klienta vhodnými otázkami k tématu či reflexemi jeho informací. (Venglářová 2007)

2.5 Kampaň proti násilí na seniorech

Významná a jedinečná kampaň odstartovala 30. září 2012 v České republice. Sdělovala souhrnné informace proti násilí na seniorech. Akci podporovala organizace Život 90. Činnost trvala do konce října téhož roku. Oslovovala veřejnost prostřednictvím inzerátů, reklamních nosičů i outdoorových prvků.

Obrázek č. 2: Kampaň proti násilí (Zdroj: Život 90, 2012)

Ředitel občanského sdružení Život 90 Jan Lorman řekl. „*Hlavní cílovou skupinou, kterou chce kampaň oslovit, jsou starší lidé, kteří jsou ohroženi různými druhy týrání. Zneklidňující počet lidí týrání snáší a neřeší, často ho oběti ani nedovedou rozpoznat. To chceme změnit.*“ (Život 90. [online] 2012).

Měsíční informační kampaň skončila dne 31. října 2012. Tato vyjíměčná kampaň proti násilí prezentovala bezplatnou krizovou linku Senior telefon, která v uplynulých 4 týdnech zaznamenala 35% nárůst hovorů.

Jan Lorman hodnotil kampaň takto: „*Jako velký přínos kampaně vnímáme to, že jsme představili týraným osobám nonstop bezplatnou linku Senior telefon, což je pomoc dostupná úplně všem. Na Senior telefon se díky informační kampani obracejí noví*

klienti, kteří linku dříve neznali. Senior telefon tak naplňuje svoje poslání a přispívá k podpoře a záchraně životů seniorů“.

Podle mého názoru kampaň splnila svůj účel, protože na linku Senior telefon se obrátilo o třetinu více volajících tzv. ohrožených seniorů. Vedoucí linky Jana Kosařová říká: *„U problematiky týrání došlo v měsíci říjnu k nárůstu o 52 % oproti předchozím měsícům. Nejvíce bylo v hovorech zastoupeno psychické týrání, dál se objevovalo finanční a fyzické týrání, v menší míře i zanedbávání péče a nerespektování lidské důstojnosti.“*

Z hlediska pachatele bylo nejvíce zastoupeno týrání mezigenerační. Na druhém místě bylo týrání mezi seniory v partnerském vztahu. Krizová linka Senior telefon zaregistrovala nárůst sebevražedných hovorů, a to o polovinu (51%) oproti jiným měsícům.

Hlavním cílem je pomoci starším lidem, kteří jsou postiženi nebo potenciálně ohroženi týráním nebo domácím násilím, Dalším cílem, který kampaň měla, bylo téma týrání a zanedbávání medializovat. Zároveň s problematikou týrání a zanedbávání seznámit širší veřejnost.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části provedu kvalitativní výzkumné šetření, které bude zaměřeno na šikanu mezi seniory a na jiné podoby zanedbávání seniorů. Šetření provedu v Domově důchodců sv. Zdislavy. Výzkumné šetření bude probíhat formou rozhovorů s obyvateli.

3.1 Předmět výzkumu

Výzkumná část práce se zaměřuje na seniory, kteří žijí v domovech důchodců či domovech pro seniory. Cílem výzkumu je zda mají senioři zkušenosti s jakoukoliv formou šikany, jak ze strany rodiny, tak i ze strany důchodců a ošetřovatelů. Dílčím cílem je také zmapování podmínek každodenního života seniora v DD.

Z cílů práce vychází výzkumné otázky:

1. Jak jsou spokojeni s životem v domově pro seniory?
2. Proč se rozhodli pro bydlení zde?
3. Zda navštěvují seniora příbuzní?
4. Jak pomáhá rodina seniorům?
5. Zda se senioři v domovech důchodců setkávají se šikanou?
6. Jaké s ní mají zkušenosti?

3.2 Cíl výzkumu

Domnívám se, že šikana mezi seniory zaznamenala v poslední době veliký nárůst. Skoro každý den nás média upozorňují na různé případy, kdy seniora někdo napadl či mu bylo ubližováno delší dobu. Šetření bylo zaměřeno na seniory v domovech důchodců, zda se s tímto problémem setkali.

3.3 Metoda výzkumu

Kvalitativní přístup nám umožní hlouběji proniknout a pochopit samotné případy. Je pravděpodobné, že lépe porozumíme seniorům. Na rozdíl od kvantitativního přístupu lze vnímat nejen verbální stránku, ale především i neverbální. Dostáváme možnost navázat více přátelskou a důvěrnou atmosféru mezi dotazovaným a výzkumníkem. Dotazovaní nám mohou světit informace, které by za jiných podmínek neřekli. Výzkum by měl probíhat vždy v přirozeném a každodenním prostředí dotazovaného.

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hloubkových datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícíh kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“ (ŠVAŘÍČEK, ŠEĎOVÁ, 2007. s. 17.)

Tento přístup jsem si zvolila především, protože všichni dotazovaní jsou starší lidé, tudíž je tato metoda lepší. Dále mě více lákal kontakt tváří v tvář, kdy se výzkumník snaží o sblížení se zkoumanými osobami a také se mu snaží porozumět.

Pro výzkum jsem zvolila si explorativní metodu (dotazovací) a tento cíl jsem realizovala pomocí techniky rozhovor. Pomocí otázek jsem zjistila informace, údaje a názory prostřednictvím výpovědi zkoumaných osob. Rozhovor umožňuje hlubší proniknutí do postojů a motivů respondenta. Dále můžeme sledovat vnější reakce dotazovaného. Rozhovor proběhl na základě polostrukturovaného rozhovoru, což znamená, že všichni dotazovaní dostali prostor pro jakékoli vysvětlení své odpovědi. Mezi výhody, které má rozhovor, můžu zařadit možnost přeformulovat otázky během rozhovoru a také, že starší lidé by mohli mít problém s psaným slovem.

3.3.1 Výzkumný soubor

Výzkum byl realizován v Domově důchodců sv. Zdislavy v Červené Vodě u seniorů ve věku 67 let a více. Mého polostrukturovaného rozhovoru se zúčastnilo celkem 5 klientů. Nejmladší dotazovanou byla žena, která má 67 let a nejstarší byl muž ve věku 89 let.

Z mého výzkumného vzorku pěti dotazovaných tři bydlí v domově důchodců tři až pět let. Jeden dotazovaný pouze jeden rok a poslední dotazovaný už devět let. Během praxe v roce 2012 jsem mohla nahlédnout do programu, kde jsou zapsáni všichni klienti a našla jsem mezi nimi obyvatele, který v domově důchodců pobývá více jak 25 let.

Zkoumání probíhalo bez ohledu na vzdělání, politické či náboženské vyznání, rasovou příslušnost, ekonomické podmínky či jiný ovlivňující faktor. Dotazovaní nebyli rozděleni do žádných skupin. Svě dotazované jsem vybírala podle doporučení sociální pracovnice, ale i z vlastního podnětu. Z důvodu anonymity jsou uvedena fiktivní křestní jména.

3.4 Domov důchodců sv. Zdislavy v Červené Vodě

Nejdříve bych napsala informační minimum k tomuto domovu pro seniory. Zřizovatelem Domova důchodců je obec Červená Voda. V polovině 90. let, začala rozsáhlá rekonstrukce a vnitřní úpravy domova. Současně započaly úpravy okolí kolem domova pro seniory a v roce 2001 byl dokončen nádherný odpočinkový park. Modernizace stále pokračuje, aby se Domov důchodců sv. Zdislavy stal opravdovým domovem.

Domov důchodců má celkem 150 obyvatel, kteří jsou ubytováni v jednom ze čtyř oddělení. Všechny čtyři oddělení jsou krásně vybavené a klienti mají možnost si vybrat, kde chtějí bydlet. Většina obyvatel má už nyní své trvalé bydliště napsáno na Domov důchodců. Je to pro ně jednodušší. Kvůli tomu má naše obec zase o něco více obyvatel. Jen pár jedinců má stále trvalé bydliště napsáno na svůj starý domov.

Domov důchodců sv. Zdislavy poskytuje sociální službu osobám, které se z důvodu věku nebo zdravotního postižení nejsou schopny o sebe postarat. Věková struktura jsou mladší senioři (65 let – 80 let) a starší senioři (nad 80 let).

Sociální službu v Domově pro seniory zajišťuje fyzicky celkem 78 zaměstnanců. Do okruhu přímé péče patří: ošetrovatelská péče a sociální péče.

Ošetrovatelská péče – **vrchní sestra** (1) vykonává odborný dohled, sestavuje rozpis služeb a spolupracuje s lékaři; **fyzioterapeut** (1) provádí léčebnou rehabilitaci, základní

cvičební metody, techniky a procedury fyzikální terapie; **všeobecná sestra** (10) poskytuje základní ošetrovatelskou a specializovanou péči, plní ordinace lékaře a podává léky; **ošetřovatelka** (1) provádí jednoduché ošetrovatelké výkony a komplexní hygienickou péči o osoby s omezenou pohyblivostí nebo nepohyblivé; **sanitář** (14) provádí nejsložitější pomocné a obslužné činnosti

Sociální péče – **sociální pracovníce** (1) řeší sociálně právní problémy; **pracovník sociální péče** (7) poskytuje přímou obslužnou péči, podporuje soběstačnost, působí na vytváření a prohlubování návyků názorným předváděním různých prací, rozvíjení motoriky a nácviku běžných denních činností.

Sociální službu mimo okruh přímé péče zajišťují pracovníci v obslužných provozech: stravovací proces (9), prádelna (4), údržba (2) a úklid (8).

Dále pracovníci v administrativě: ředitel (1), zástupce ředitele (1), účetní (2) a skladní (2).

Struktura a počet zaměstnanců je přispůsobován počtu obyvatel.

Domov pro seniory poskytuje a zprostředkovává fakultativní činnosti jako je pedikura, kadeřnictví a holičství. Pravidelně domov navštěvuje i kadeřnice, holička a pedikérka. Stačí se jen nahlásit sociální pracovníci. Potom si mohou obyvatelé objednat vířivou lázeň horních končetin nebo celotělovou lázeň. Také klasickou masáž krční páteře či klasickou masáž zad.

Ubytování mohou být klienti v jedno-, dvou- a třílůžkovém pokoji. Je vybavený základním nábytkem. Do pokoje si mohou samozřejmě dát nějaké obrázky, ale pouze se souhlasem ředitele. Na každém oddělení jsou koupelny a záchody. Fyzicky neschopným obyvatelům pomáhá provádět osobní hygienu ošetřující personál. Domov také zajišťuje praní a výměnu prádla.

O stravování v domově se starají kuchaři přímo v domově. Snídaně je podávána od 8:00 – 9:00 hod., oběd potom od 11:30 – 13:00 hod., svačina od 14:30 – 15:00, večeře 16:45 – 18:00. Jídlo je podáváno v hlavní jídelně, a pokud někdo nemůže docházet, tak je mu servírováno na oddělení eventuálně přímo na pokoji. Po celý den je možné dostat na odděleních studené nápoje, čaj a kávu. V domově se na oddělení B nachází kantýna, která umožňuje obyvatelům nákup základních potřebných věcí.

Klientům je poskytována ošetrovatelská a zdravotní péče. Domov navštěvují pravidelně lékaři a ti podle potřeby nebo požadavku obyvatele vyšetří. Zdravotnický personál poté přiděluje předepsané léky a stará se o správné užívání. Vstupní lékařské prohlídce se klienti podrobují při příchodu do domova.

Domov vyhovuje i duchovním potřebám obyvatel. Římskokatolické bohoslužby jsou jednou týdně v kapli, která se nachází v areálu domova. Také je možnost navštěvovat přímo kostel sv. Matouše v Červené Vodě. Volný čas obyvatelé mohou trávit podle svých zálib. Domov má spoustu místností k tomu potřebných, jako jsou například společenské místnosti, které jsou vybaveny televizí a videem. K dispozici je knihovna, společenské hry nebo se mohou zabývat ručními pracemi. Pro širší veřejnost jsou pořádány výstavy. Většinou se jedná o výrobky a výtvary, které udělají přímo sami obyvatelé. V příloze najdeme ukázkou obrázků, které jsme s obyvatelem vytvořili pomocí techniky enkaustika během mé praxe v roce 2012. Vedení domova připravuje různé společenské akce a programy, například besedy, přednášky nebo domov navštěvují kulturní a hudební soubory. Všechny tyto akce jsou vedeny v kronice. Její fotografická dokumentace vypovídá o bohatosti těchto akcí.

Na vycházky každý může chodit podle svého přání, jen by měl nahlásit svůj předpokládaný návrat sestře. Denně od 8:00 do 17:00 hodin jsou povoleny návštěvy, které se většinou zdržují ve společenských místnostech nebo na pokojích navštěvovaného.

Své stížnosti a připomínky mohou klienti dávat do tzv. Schránek důvěry, které jsou na všech odděleních.

3.5 Realizace výzkumu

Realizace výzkumného šetření probíhala pomocí rozhovorů, které jsem uskutečnila v Domově důchodců sv. Zdislavy v lednu 2013. Na mé otázky odpovídali pouze lidé z tohoto domova, což jsou senioři od 65 let. Při rozhovorech jsem se nesešla s žádnými negativními reakcemi. Všichni dotazovaní byli velice příjemní a milí. S každým seniorem jsem mluvila o samotě a v klidu. Vše jsem si zaznamenávala na papír, samozřejmě se souhlasem klientů. Základní otázky týkající se šikany jsem

položila všem dotazovaným a otázky týkající se spokojenosti obyvatel se lišily podle toho, jak, který obyvatel chtěl mluvit o různých tématech více a méně.

Rozhovory vždy probíhaly u respondentů na pokoji. Délka rozhovoru se odvíjela od toho, s kým jsem zrovna mluvila. Každý z pěti dotazovaných byl úplně odlišný. Nejdelší rozhovor probíhal asi 40 minut., ale délka rozhovorů se pohybovala kolem dvaceti minut. Rozhovory byly přirozené a osobní.

Rozhovory s klienty mi trvaly zhruba čtrnáct dní. Pozoruhodné bylo, že dotazované babičky a dědové, byli velice rádi, že se mohou takového výzkumného šetření zúčastnit a přispět mi svými reakcemi a názory.

Nyní zde uvádím několik příkladů z mé praxe, kterou jsem v Domově důchodců sv. Zdislavy absolvovala:

- pan Karel si často stěžoval, že nedostal oběd nebo cokoliv jiného, ale pravdou je, že trpí krátkodobou pamětí. Bohužel si nepamatuje, že před chvílí oběd právě dojedl. Také je kuřák a musí dostávat své cigarety na přiděl od sestřiček, protože jinak by kouřil stále.
- paní Zdeňka si mi stěžovala na vyfouklá kolečka na svém invalidním vozíku, prý jí je nikdo nedofoukl už týden.
- paní Miluše si stěžovala, že její místo kde vždy sedí, jí paní Otýlie zasedla. Naštěstí nedošlo ke konfliktu. Paní Otýlie ustoupila a sedla si na jiné volné místo.
- Dalším konflikt se stal při opékání párků na zahradě, kdy měli všichni obyvatelé možnost dát si točené pivo. Pan Jan se začal navážet a strkat do pana Bedřicha, protože prý dostal pivo dříve než on. Včas zasáhl pan ředitel a oba účastníky rychle uklidnil.

3.6 Interpretace výsledku šetření

V této kapitole bych se chtěla podrobněji zaměřit na jednotlivé obyvatele Domova důchodců sv. Zdislavy, se kterými jsem absolvovala rozhovory.

3.6.1 Paní Anna (84 let)

Paní Anně je 84 let a bydlela v Praze. V domově důchodců žije se svým manželem. Bydlí tady asi 3 a půl roku. O tomto domově se dozvěděla od svého bratrance, který bydlí v Červené Vodě a pověděl jí, že jsou zde nějaká volná místa. Paní Anna řekla: *„Líbí se mi tu, nicméně lituju z toho důvodu, protože jsem měla zažádáno v domově v Dobříši u Prahy a tam je krásný domov důchodců. Já jsem si říkala, že bychom tam s manželem šli, ale před námi bylo hrozně moc lidí. Musela jsem to řešit, protože manžel už je málo pohyblivý a nedokáže se o sebe postarat. Ujde už jen pár kroků. A také nemáme žádné děti, kteří by se o nás postarali.*

Nejvíce paní Annu trápí, že jsou tu sami. Nemá je kdo navštěvovat nebo jim nějak pomoci. Všechny příbuzné mají v jižních Čechách, kde se narodila. Znamé a kamarády mají zase v Praze. Jednoduše jí je tu smutno. Sice příroda je v Červené Vodě opravdu krásná, avšak sama už nedokáže manžela vytlačit do kopců, aby mohli chodit na procházku. Jsou odkázáni pouze na zahradu, což jí také dost trápí.

Po nastěhování do domova důchodců, kde byli oba manželé sotva 14 dní se ozvali z Dobříše u Prahy, že mohou nastoupit. Paní Anna pověděla: *„Prostě zákon namazaného krajíce. Už jsem neměla sílu, abych znovu vše stěhovala, byla jsem vyčerpaná. Tím pádem jsme zůstali tady.“*

Co se týče ošetřovatelů, tak s nimi v kontaktu moc není. Paní Anna chodí občas zpívat nebo na tělocvik. Na jiné činnosti nechodí, protože je zaměstnaná mužem. Sama uvedla, že se k ní ošetřující chovají v rámci normy. Jen poznamenala, že v jižních Čechách jsou lidé více kamarádští a vstřícnější. Mají větší smysl pro takovou sebereflexi.

Věděli, že jim nebude schopný nikdo pomoci s penězi a nebude je nijak sponzorovat. Kdyby neměli našetřené nějaké peníze, tak by tu absolutně nemohli být, protože platí nájem a ještě musí doplácet. Zbývá jim asi 1600 korun pro oba, což stojí léky pro manžela, kterÉ užívá. 11 léků ráno, v poledne 7 a večer 4 prášky.

Paní Anna se o manželovu péči zatím stará především sama. Tímto způsobem mají svoje soukromí a snaží se žít, jako kdyby byli doma a ne jako by byli v ústavu. Co se týká šikany nebo nějakého špatného zacházení, tak se s ničím takovým nesetkala. Sestry jsou s nimi v kontaktu, ale patrně každý den na všechny nemají dostatek času. Personál jsou různé osoby a každý má jiný přístup k obyvatelům. Dotazovaná říká: *„Víte, mě to tu připadá, že tu jsou ti lidé takový jako opuštěný. Je mi líto lidí, kteří už nemůžou chodit jako já a celý den jen koukají do zdi.“*

Na závěr mohu říci, že se paní Anna nesetkala s šikanou. Žádné špatné zacházení ani úražky nezažila, a také neslyšela od někoho, že by se s tímto jevem potýkal.

3.6.2 Pan Jan (71 let)

Pan Jan bydlí v domově už 9 let. Je mu 71 let a v březnu oslaví 72. narozeniny. Pochází z města Králíky, které je vzdálené pět kilometrů od Domova důchodců. Na první otázku jak se mu žije v domově, odpověděl: *„Myslel jsem, že odsud půjdu pryč, kvůli spolubydlícímu. Obviňoval mě, že prý jsem mu dělal všechno naschvál, že jsem mu vypáčil skříňku a spousta jiných věcí. Zkusil jsem s ním jako pes.“* Jelikož měli mezi sebou rozpory, požádal o jiný pokoj. Přestěhovali ho na jiné oddělení. Jinak je tady spokojený.

Teď byl deset dní u syna v Králíkách a řekl: *„Už bych tam nechtěl. On je to takový starý baráček, nemají tam ústřední topení a netopili tam. Kdybych neměl teplý boty a ponožky tak bych tam asi zamrzl.“* Naneštěstí ještě zakopl o schod a narazil si žebra. Kromě toho má šedý zákal oka a stále čeká na operaci. U očního lékaře byl minulý rok a neustále se nic neděje.

Na otázku jestli pana Jana někdo navštěvuje, odpověděl: *„Navštěvuje mě syn s družkou. Syn nyní nemá práci, tedy dostává pouze sociální podporu. Dříve pracoval ve Zlíně, ale nedostával peníze.“* Jezdí za ním každých 14 dní. Finančně synovi, ale nemůže pomoci. Za léky platí každý měsíc 300 korun. Jestliže potřebuje něco od paní doktorky tak si to také musí zaplatit.

Pan Jan ven chodit nemůže, kvůli tomu jak spadl u syna. Koupil si v kantýně koňskou mast a říká, že je to trošku lepší. Předtím nemohl pomalu ani chodit. Chystal se do společenské místnosti si zahrát karty s obyvateli.

Pan Jan se stal obětí napadání ze strany svého spolubydlícího. Naštěstí to netrvalo dlouho a požádal o přeřazení na jiný pokoj a bylo mu vyhověno. Šlo hlavně o slovní napadání. Spolubydlícího ho stále podezřival, že mu vzal nějaké věci. Také ho obviňoval ze spousty jiných věcí. Například, že se ho snaží otrávit a pouští mu do pokoje nějaký jedovatý plyn. Nemůžeme říci, že se jednalo o šikanu, protože spolubydlící nejspíše trpěl nějakou psychickou poruchou.

3.6.3 Paní Martina (81 let)

Paní Martina je v domově 5 let. Je jí 81 let a pochází z města Žamberk. Poté co jsem vstoupila do pokoje tak dotazovaná odpočívala. Jakmile mě spatřila, byla vidět na její tváři radost. Dozvěděla jsem se, že spala, neboť den předtím koukala dlouho na televizi.

Návštěvy rodiny jsou celkem časté. Jezdí za ní děti. Má syna a dceru. Syn bydlí ve městě Žamberk a navštěvuje jí častěji než dcera. Syn je vedoucím prodejny s automobily. Dcera žije dokonce až v Chebu, proto může jezdit méně. Přestože bydlí daleko, snaží se alespoň třikrát do roka dorazit do Červené Vody. S dcerou si spíše volají přes mobilní telefon. Jejich rozhovory trvají třeba i hodinu. Dcera pracuje jako vrchní sestřička na oddělení nedonošených dětí.

Zaměstnanci domova důchodců jsou na paní Martinu hodní a s žádnou podobou šikany seniorů či nějakým omezováním se nesečkala. Řekla: „*Ne nesečkala, nic takového tu neexistuje, snad. Tady je všechno v pořádku. Opravdu jsem tu spokojená.*“

Na nástup do domova důchodců čekala více než rok. Paní Martině zemřel manžel, proto se také rozhodla přestěhovat do Červené Vody. Nechtěla pobývat v domě sama. Tento domov znala už z dřívější doby. Bydlela tady tatínkova sestra. S manželem jí jezdili hodně navštěvovat.

Od začátku pobytu má paní Martina už třetí spolubydlící. První jí zemřela. Druhá paní byla nějaká pomatená, tak si sestřičky vzali na jiné oddělení, aby ji měly více pod kontrolou. Nyní je se svou spolubydlící spokojená.

Na otázku, jestli může chodit ven, odpověděla: „*Já ven chodím i v zimě, byla jsem venku včera. Ustrojím se a projdu se. Sice jsem spadla před lety. Měla jsem*

zlomenou nohu nadvakrát, ale teď už to je v pořádku.“ Má na noze sedm plastických operací, protože jí v nemocnici v Rychnově nechali proležet patu.

Paní se mě zeptala, jestli lyžuji? Ona prý dokonce závodila na lyžích respektive na běžkách. Narodila se v Kunvaldu, kde se často pořádaly běžecké závody, kterých se opravdu ráda účastnila.

Paní Martina měla podle mého názoru život hezký a klidný. Jak mi prozradila, naštěstí nepoznala žádnou z forem šikany a popravdě nezná ani člověka, který by byl šikanovaný.

3.6.4 Pan František (89 let)

Pan František nastoupil do domova v červenci minulého roku. V únoru bude slavit 90 let. Pochází z malé vesnice Písařov. Má tři syny, kteří za ním jezdí často. Naposledy navštívil svůj rodinný dům před týden na dva dny. Bydlel v domě s nejmladším synem. Před dvěma lety prodělal mozkovou příhodu a to byl důvod, proč šel do domova. Nemohl zůstat s rodinou, protože se nedokázali o něj starat. Samozřejmě museli chodit do práce.

Na otázky typu jak se zde cítí, odpověděl pan František, že je tu spokojen. Nyní ještě více, protože se přestěhoval na jiné oddělení, kde bydlí sám. Předchozí bydlení mu nevyhovovalo, neboť tam bydlel ještě se dvěma pány. Má rád svůj klid. Pochází z vesnice, kde nežilo mnoho obyvatel a proto je zvyklý být o samotě. Pracoval 29 let na Národním výboře v Písařově.

Dotazovaný ven moc nechodí, jelikož si sestřičky nepřejí, aby v zimě chodili ven. Mají strach, aby se nenachladili či někde nespádli. V létě je to jistě jiné. Jezdí na různé zájezdy. Naposledy byli v Třebechovicích na návštěvě v jiném domově pro seniory. Jinak hlavně čte knihy a pak se rád prochází, aby měl nějaký pohyb.

Za Františkem nejčastěji jezdí nejmladší syn, protože dřívě spolu bydleli a mají k sobě nejbližší. Další dva moc nejedí, protože jsou zdaleka a mají už také nějaké zdravotní problémy.

Manželka panu Františkovi zemřela před více než 50 lety. Nejmladší syn měl pouhých pět měsíců. Na výchovu synů byl sám a nikoho dalšího si nenašel. Synům je 70, 65 a nejmladšímu je 62. Snažil se, aby měli všichni alespoň střední školu. Měl

velkou výhodou své pracovní doby na Národním výboře, kam chodil na sedmou hodinu ráno. Nemusel nikam dojíždět.

Pomoc ošetřovatelek zatím ještě nepotřebuje. Myslí si, že v domově žádná šikana či násilí neprobíhá. Pouze řekl: „*Někteří lidé tady v domově už jsou takový, že se s nima nedá moc komunikovat a nevědí třeba, jak se jmenují.*“

3.6.5 Paní Drahoslava (67 let)

Paní Drahoslava pochází ze Slovenska z města Komárno, ale většinu života bydleli tady v Čechách. V domově sv. Zdislavy je už třetím rokem. Život před nástupem do domova pro seniory neměla lehký. Žena už dlouho nechodila. Pouze s chodítkem. Paní doktorka jí řekla, že příčina je pravděpodobně páteř. Chtěla jí poslat na neurologii, jenomže se starala o těžce nemocného manžela. Bohužel ho neměla kam dát, tak zůstala doma. Nakonec se objednala a mezitím jí manžel zemřel. Jela na operaci do Prahy. Po operaci paní stále nechodila. Doktor jí poslal na pořádné vyšetření. Byla na LDN v Žamberku, kde jí udělali různá vyšetření a zjistili, že má roztroušenou sklerózu. Což jí málem porazilo. Nyní už je na invalidním vozičku, tudíž nemohla zůstat sama doma.

Za paní Drahoslavou jezdí pouze jedna dcera, která bydlí v Jihlavě. Přijela i o vánočních svátcích a udělali si pěkný Štědrý večer. Sama ven nemůže chodit. Pouze s někým.

Domnívám se, že personál paní Drahoslavu nemá přímo v lásce, protože jak sama řekla: „*Když mi něco vadí, tam jim to řeknu. Co na srdci to na jazyku. Někdy to taky není dobrý, takže už mě znají a říkají no jo „Drahuška“ už zase něco má.*“

Dcery má dvě, ale kontakt udržuje pouze s jednou. Druhá dcera s ní nemluví, tudíž neví, kde se nachází. Poslední informace, kterou se o ní dozvěděla je, že se odstěhovala do Prahy s nějakým přítelem. On je tatér a prý dostal studio a vydělá si tam velký peníze. Řekla ironicky. Paní Drahoslavě dluží dcera peníze. Z tohoto důvodu za ní nejedí. Předvídá, že by to od ní chtěla. Jak sama řekla: „*Je to ostuda. Ani nezavolá nic. Nejsme spolu v kontaktu vůbec. Mrzelo mě to, ale už mě to nemrzí. Ona vždycky byla jen na ty peníze, peníze a peníze. Kdybych jí dávala každý měsíc výplatu, to by bylo dokonalý.*“

Když paní Drahoslavu ještě navštěvovala její dcera, tak jí paní Drahoslava vždycky nakoupila maso, mléko celé balení mouky a cukru. Nákup nejméně za pět set korun. Nikdy neřekla, že si to nevezme. Bylo to v době, kdy už špatně chodila. Podle mého hodnocení mohu říci, že se jednalo o počátky finančního zneužívání. Naštěstí tuto aktivitu včas utnula, avšak za cenu úplného přerušení kontaktu. Sama řekla: „*Život s námi někdy zatočí jako kolotoč.*“

Co se týká jídla tak spokojená není. Snídaně mají od osmi, někdy ještě čekají. Na večeře už nechodí, protože dostávají chleba se sádlem a cibulí. Na noc jitrnice, pomazánky, které jí nechutnají. Podle jejich slov je zbytečné tohle jídlo, hlavně pro ni, když nechodí. Bude muset jíst jen ovoce a zeleninu. Dále mi sdělila, že pan ředitel říká: „*nikde se tak dobře nevaří jako tady*“. Možná ano, ale když to máte pořád dokola. Z lívanečků teče mastné a z bramboráků taky. Už na to nechodím. Představovala si, že v tomto domově pro seniory bude, než zemře, ale občas si říká, že odejde dříve. Hlavně kvůli jídlu.

S vybavením pokoje je spokojená. Bydlí s jednou paní, která též nechodí. Velkou výhodou je, že tu mají takový zvedák, kterým se paní Drahoslava dostane z lůžka i na lůžko a dále aby mohla na toaletu.

Jak mi sama řekla. Nejspíše čeká všechny zdražování bydlení. Pan ředitel jim oznámil, že to, co má stát přidávat k důchodu, jim asi stačit nebude. Platí hodně za léky a hygienické věci, které si hradí sami.

Na závěr bych shrnula některá fakta. Jak už o paní Drahoslavě víme, život jí vážně zkoušel. Její vztah s dcerou bohužel skončil úplně. Neví o své dceři nic. Jak sama řekla, kdyby jí stále dotovala a dávala peníze, nemuselo to dopadnout takhle. Bohužel na to neměla sílu ani prostředky nadále v tomto pokračovat.

4 DISKUZE

V úvodu výzkumné části bylo stanoveno těchto šest výzkumných otázek, na které se snaží práce odpovědět. Nyní v závěru se na otázky snažím odpovídat:

1. Jak jsou spokojeni s životem v domově pro seniory?

Významným problémem je samota a odloučení od rodiny a svých kamarádů. První dotazovaná řekla, že ji je velmi smutno, protože v blízkosti domova pro seniory nemá žádnou rodinu ani kamarády, se kterými by mohla udržovat kontakt a navštěvovat se. Jelikož je velmi společenský typ jak jsem během rozhovoru poznala, není tady šťastná. Je to dáno velkou vzdáleností od předchozího bydliště. Není možné, aby ona sama dojížděla za rodinou a naopak.

Nadruhou stranu druhý dotazovaný je v domově pro seniory velmi spokojený. Jak prozradil, už by ani nechtěl na návštěvu k synovi. Tady má vše.

V rozhovoru s paní Martinou a dále s panem Františkem jsem zjistila, že jsou tady velmi spokojený a nic jim tu neschází. Naproti tomu paní Drahoslava měla opravdu spoustu připomínek k personálu a hlavně ke stravě, kterou dostávají. Kdyby nemusela ze zdravotních důvodů do domova důchodců, zůstala by určitě doma.

2. Proč se rozhodli pro bydlení zde?

Hlavním důvodem proč se paní Anna s manželem rozhodli pro bydlení v domově důchodců, je manželova malá pohyblivost. Sám se o sebe nedokáže postarat. Jelikož nemají žádné děti, neměl se o ně kdo postarat. Proto museli zvolit tuto možnost bydlení v domově důchodců. Bydlí zde už čtvrtým rokem a snaží se žít jako doma ne jako v ústavu.

Paní Martina (třetí dotazovaná) se rozhodla pro bydlení zde hned po manželově úmrtí. Nechtěla bydlet v domácnosti sama. Každý jsme jiný. Někdo se rozhodne jít z vlastní vůle do domova pro seniory. Pokud je to spíše z donucení nebo ze zdravotních důvodů lidé tu většinou trpí. Při výzkumném šetření jsem na chodbě potkala jednu paní a ta si mi stěžovala, že už tu je tři měsíce a stále si tady nemůže zvyknout. Příznivou informací bylo, že si ji rodina alespoň na víkendy vozí domů.

Pan Jan i pan František se rozhodli pro bydlení v domově především z důvodu, že už se nestačili starat o své bydlení. Zde mají vše, co potřebují.

Paní Drahoslavě bohužel asi nezbývala jiná možnost než bydlení v domově důchodců. Její zdravotní stav jí neumožňuje, aby se sama o sebe postarala což teprve ještě o domácnost.

3. Zda navštěvují seniora příbuzní?

Paní Annu (první dotazovaná) navštěvovat rodina nemůže, protože bydlí velmi daleko. Pan Jan je se svým synem v kontaktu velice často. Syn s jeho družkou se ho snaží navštěvovat co nejvíce.

Paní Martinu se obě její děti snaží navštěvovat co nejčastěji. Má s dětmi pěkný vztah, s dcerou jsou v kontaktu spíše přes mobilní telefon a často si volají.

Pan František je za svou rodinu velmi rád, protože za ním jezdí, jak jen to jde. Domnívám se, že jejich život i když nebyl jednoduchý je plný lásky a úcty. Synové se snaží svého otce navštěvovat co nejčastěji. Na panu Františkovi šlo vidět jak je spokojený se svou rodinou.

Paní Drahoslava svůj rodinný život neměla jednoduchý. S jednou dcerou se stýká a má s ní pěkný vztah. Dokonce za ní přijela na první svátek vánoční a udělaly si Štědrý den spolu. S druhou dcerou se bohužel nestýká.

4. Jak pomáhá rodina seniorům?

Paní Annu a jejího manžela nikdo nijak podporovat či sponzorovat nemůže. Rodina bydlí velmi daleko, proto nějaká pomoci ze strany rodiny není možná. Pana Jana syn také nemůže nijak finančně podporovat, i přestože by potřeboval.

Paní Drahoslava se dceři snažila finančně pomáhat, ale přešlo to až do takové fáze, že jí dluží mnoho peněz a proto se jí dcera radši neozve. Sama i z vlastní vůle tento vztah ukončila, protože je nyní nemocná. Trpí roztroušenou sklerózou a nebyla by schopna dotovat dceru a platit si ještě léky na svou nemoc.

5. Zda se senioři v domovech důchodců setkávají se šikanou?

Kladně mi odpověděl pouze pan Jan (druhý dotazovaný), který byl obtěžován a obviňován svým spolubydlícím. Jak prozradil, stále ho spolubydlící obviňoval z mnoha věcí. Prý se to nedalo vydržet. Chtěl i odejít, ale naštěstí se včas svěřil personálu a přeřadili ho na jiný pokoj. Uvedl, že mu neustále do pokoje pouští nějaký jed a chce ho otrávit. Dále, že mu vypáčil jeho skříňku a vzal mu jeho osobní věci. Na krádeže si spolubydlící stěžoval velmi často. Podle mého názoru se o šikanu, ale nejednalo. Spíše spolubydlící pana Jana trpěl nějakou psychickou poruchou či nemocí.

Paní Drahoslava ne v domově důchodců spíše ze strany své dcery, která ji finančně zneužívala. Zbývajících tři dotazovaní se shodli na tom, že se s žádnou formou šikany nesetkali. Nebo alespoň o žádné nevědí.

6. Jaké s ní mají zkušenosti?

Paní Anna (první dotazovaná) se nikdy s žádnou šikanou nesetkala, tudíž s ní nemá žádné zkušenosti. Neslyšela ani od obyvatel domova důchodců, že by si stěžovali na nějaké špatné zacházení nebo se někdo s obyvatel stal obětí šikany. Tento jev zná pouze z médií tedy z televize nebo z nějakých tiskovin.

Paní Drahoslava (pátá dotazovaná) byla zneužívána finančně. Jak už jsem uvedla v předchozí otázce. Její dcera po ní stále vyžadovala peníze. Ze začátku jí ráda sama nakoupila nějaké jídlo a snažila se jí podpořit, ale když už to přešlo do stádia, kdy dcera opravdu přijela pouze pro peníze a nevrátila ani korunu došlo k tomu, že jejich vztah se úplně rozpadl a nestýkají se. Paní Drahoslava vůbec netuší, kde se její dcera nachází a jak žije.

Z tohoto šetření vyplývá, že ze strany personálu jsem neobjevila žádné nevhodné či špatné chování. Za šikanu nemohu označit ani případ pana Jana, protože sze strany jeho spolubydlícího se jednalo spíše o nevědomé ubližování. Nejspíše se jednalo o nějakou psychickou poruchu. V příběhu paní Drahoslavy a její dcery šlo spíše o finanční zneužívání. Tento případ nemohu s určitostí označit za případ, že se jednalo o nějaké zneužívání. Musela bych provést rozhovory i s druhou stranou to znamená s dcerou paní Drahoslavy a jejími příbuznými. Dostala bych pohled z druhé strany a je

možné, že by se některé výsledky pozměnily. Rozhovor s jednou stranou není dostačující, i když je pravda, že se rozhovorem dají získat velmi hodnotné informace.

Další věc, kterou zde musím zmínit, je kvalita výzkumného šetření. Všichni dotazovaní odpovídali na otázky subjektivně. Kvalita výzkumného šetření může být ovlivněna důvěryhodností odpovědí. Vzhledem ke stáří dotazovaných a také k jejich zdravotnímu stavu. Tyto faktory mohou ovlivnit jejich výpovědi.

ZÁVĚR

Bakalářskou práci jsem pojmenovala „Šikana mezi seniory“. Chtěla jsem zjistit, zdali se šikana objevuje v institucionální péči. Velkým problémem je, že staří lidé se s těmito nepříjemnými zážitky svěřují velmi málo.

Vyhodnocení stanoveného výzkumného problému bylo uskutečněno prostřednictvím kvalitativního výzkumu pomocí rozhovorů s obyvateli domova důchodců. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na seniory, kteří žijí v domově důchodců, nikoliv pro seniory, kteří žijí ve své domácnosti. Ze zjištěných výsledků vyplývá, že je velmi složité jakoukoliv šikanu odhalit. Staří lidé jsou velmi ostražití a opatrní se sdílením informací o svém soukromí. Problémem je, že oběti podávají velmi málo výpovědí o těchto činech, proto se zřídka objevují v médiích, ale díky nim by se určitě zvýšila informovanost o tomto jevu. Vymezit, zda jsou více ohrožené ženy či muži by bylo subjektivním názorem.

V teoretické části jsem se zabývala především charakteristikou šikany, dále pojmem stáří a stárnutí. Téměř v závěru jsem se zabývala vztahem klienta a ošetřovatele a dále také kampaní proti násilí na seniorech. Nepochybně senior není vždy bezproblémovým příjemcem péče, ale neznamena to, že by s ním mělo být zacházeno nějak špatně.

K mému tématu nebylo lehké sehnat literaturu, protože většina publikací se zaměřuje na šikanu ve školách, mezi partnery, v rodině nebo také kyberšikanu. Šikana mezi seniory je fenoménem, o němž se v odborné literatuře píše velmi málo, diskuze o tomto tématu se vedou poměrně krátce i přesto, že se tento jev vyskytoval už dříve.

Na závěr bych chtěla poznamenat, že tyto drobná výzkumná šetření by měla být alespoň malým přínosem pro naši společnost. Velmi důležitou věcí je prevence a řešení, jak se zachováme, pokud nějaký takový problém odhalíme.

POUŽITÁ LITERATURA

TIŠTĚNÉ ZDROJE:

[1] BIGGS, S., PHILLIPSON, Ch., KINGSTON, P. *Elder Abuse in Perspective*. 1. vyd. Buckingham – Philadelphia: Open University Press, 1995. 144 s. ISBN 0-335-19146-0.

[2] BOURCET, S. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8.

[3] HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Havlíček Brain Team: Praha, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

[4] KALVACH Z., ČELEDOVÁ L., HOLMEROVÁ I., JIRÁK R., ZAVÁZALOVÁ H., WIJA P. a kol., *Křehký pacient a primární péče*. Grada: Praha, 2011. 400 s. ISBN 978-80-247-4026-3.

[5] KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-X.

[6] KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1.

[7] KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-871-5.

[8] KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2006. 146 s. ISBN 80-73671816.

[9] KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. 279 s. ISBN 80-7178-551-2.

[10] KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. Grada: Praha, 2004. 160 s. ISBN 80-247-0818-3.

[11] Kvalita života ve stáří: Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. 60 s. ISBN 978-80-86878-65-2.

[12] MALÍKOVÁ E., *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Grada: Praha, 2011. 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

[13] NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. 508 s. ISBN 80-200-0993-0.

[14] ŘÍČAN, P. *Jak na šikanu*. Grada: Praha, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

[15] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-7367-313-0.

[16] VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Grada: Praha, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

[1] Český helsinský výbor. *Práva seniorů*. [online] 2006. [cit. 2013-01-05].
Dostupný z: < <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2007021902>>.

[2] DIDUNYK. Obyvatelé. Souvislosti [online]. 1997, č. 2. [cit. 2012-11-14].
Dostupné z: < <http://www.souvislosti.cz/297did.html>>.

[3] Gema, o. s. *Špatné zacházení se starými lidmi doma. Informace pro pracovníky státní správy, veřejného sektoru a dobrovolných organizací*. [online] 2002. [cit. 2012-12-10].

Dostupný: < <http://www.gerontocentrum.cz/gema/spatnezachazeni.php>>.

[4] KAMRÁDKOVÁ, Kateřina. Průzkum práce seniorů s počítačem a Internetem. *Knihovna plus* [online]. 2011, č. 2 [cit. 2013-03-19].

Dostupný z: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus102/kamrad.htm>>.

[5] Lorman, J. *Týrání, zneužívání a zanedbávání seniorů v České republice. Základní fakta. Zpráva pro radu vlády pro seniory a otázky stárnutí*. [online] 2005, s. 1-12 [cit. 2012-07-12].

Dostupný z: <mpsv.cz/files/clanky/4083/Lorman_tyrani_zneuzivani.ppt>.

[6] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online] 2012. [cit. 2012-11-18].

Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakony>>.

[7] M.lidovky.cz. *Pětina českých důchodců je týrána, často svými dětmi*.

[online] 2012. [cit. 24. 11. 2012].

Dostupný z: <http://m.lidovky.cz/clanek.A120613_164547_ln_domov_mc.iln>.

[8] Občanské sdružení Život 90. [online] 2012. [cit. 2012-12-26].

Dostupný z: <<http://www.zivot90.cz/>>.

[9] PENHALE, B. *Koncept zneužívání seniorů (elder abuse) – konec mlčení*. s. 98-111.

In Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. [online] 2006. [cit. 2012-10-07].

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3482/sbornik_diskriminace.pdf>.

[10] Retirement-living.com. *Seniors bullying seniors*. [online] 2012. [cit. 2012-09-05].

Dostupný z: <<http://www.retirement-living.com/senior-bullying>>.

PŘÍLOHY

Příklad otázek pro dotazované:

Jmenuji se Veronika Sedláková a jsem studentkou bakalářského studia na Univerzitě Pardubice, Filozofické fakultě, obor Humanitní studia. Součástí studia je vypracování bakalářské práce. Pro svoji práci jsem si vybrala aktuální společenské téma - šikana seniorů – popřípadě jakékoli týrání, zanedbávání a špatné zacházení se seniory. Dále bych vás chtěla ujistit o absolutní anonymitě a také vás požádat o souhlas k psaní poznámek z našeho rozhovoru.

1) Otázky týkající se šikany

- a) Setkali jste se či jste sami byli slovně uráženi či jinak nefyzicky napadáni vaší rodinou?
- b) Setkali jste se s vulgárním či jen nedůstojným setkáním ze strany sester nebo pečovatelů?
- c) Byli jste někdy zesměšněni či s vámi dle vašeho názoru bylo jednáno neuctivě až hrubě?
- d) Setkali jste se či jste sami byli fyzicky napadáni svým okolím?
- e) Stalo se někdy, že vám bylo vyhrožováno, či přímo použito fyzické násilí?
- f) Myslíte si, že svými problémy obtěžujete, nebo že jsou zlehčovány?
- g) Podporujete finančně svoji rodinu? Nebo od vás vaši blízcí vyžadují finanční pomoc?
- h) Máte osobní zkušenost, nebo znáte někoho, na kom bylo páchané násilí?
- i) Setkali jste se někdy s těmito typy špatného zacházení se seniorem v domově důchodců? (hrubé zacházení včetně bití, vystavování chladu, mytí studenou vodou, nedostatečný příjem potravy a tekutin, urážlivé jednání a ponižování a jiné)

2) Pobyť v DD – vztah zaměstnanců DD k seniorům

- a) Jak jsou senioři nazýváni personálem DD? (senioři, důchodci, „staříci“ pacienti, zákazníci) – oslovení je první kontakt s druhou osobou a vypovídá mnoho o jeho vnímání (úcta, opovržení, profesionalita, familiárnost)
- b) Preferují zaměstnanci DD osobní, individuální přístup k seniorovi (znají jeho zdravotní stav, jméno, číslo pokoje, tykají si), nebo spíše dodržují profesionální odstup od jednotlivých případů?
- c) Mají senioři jiný vztah k lékařům a sestřičkám, ošetrovatelkám? (větší důvěra k doktorovi než k „obyčejné“ sestře, více si dovolí k sestře než k lékaři atd.)

3) Kvalita a kvantita – ubytování a strava v DD

- j) Strava v DD – je jídelníček dostatečně pestrý a vyvážený? Nemají každý týden obdobná jídla? Mají dostatečné množství jídla? Mohou si přidat? Je zde možnost vegetariánské stravy, různé druhy diet atd.
- k) ubytování – možnost výběru pokoje nebo ten, který je zrovna volný? Kolik lidí bydlí na jednom pokoji (čím méně, tím dražší?), oddělené sektory mužů a žen? Jsou senioři spokojeni s úrovní ubytování? Co by změnili?
- l) Společné prostory, sociální zařízení
- m) Je v DD nějaká obdoba knihy dotazů a stížností? (jsou zaměstnanci ochotni vyslechnout jejich problémy, např. se spolubydlícím?)

Během praxe, kterou jsem absolvovala v červnu 2012, jsme s obyvatelky vyrobili spousty výrobků. Zde je nástěnka v Domově důchodců sv. Zdislavy, kdy jsme pomocí techniky enkaustika vytvořili mnoho pěkných obrázků. Enkaustika spočívá v nastrouhání voskovek na fotopapír a pomocí žehličky se roztaví a vzniknou nám tyto krásné obrázky.

Obrázek č. 3: Výtvary obyvatel Domova důchodců sv. Zdislavy pomocí techniky enkaustika